

СОЦІОЛОГІЧНІ ОПИТУВАННЯ ПРО СТАН ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЧАСІВ ПОВНОМАШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Статтю присвячено аналізу результатів соціологічних досліджень як джерела вивчення історичної національної пам'яті українського народу під час російської агресії. Проаналізовані типові риси історичної пам'яті провідних соціальних груп щодо історичних постатей і подій. Наголошено необхідність комплексного і критичного використання результатів різноманітних соціологічних опитувань при викладанні історії в закладах середньої освіти.

Ключові слова: історична пам'ять, національна пам'ять, дані соціологічного опитування.

The article analyses the results of sociological research as a source of studying the historical memory of the Ukrainian people during the Russian aggression (2014-present time). The author analyses the typical features of historical memory of the leading social groups in relation to historical figures and events. The necessity of comprehensive and critical use of the results of various sociological surveys in teaching history in secondary education is emphasised.

Key words: historical memory, national memory, sociological data.

Останнім часом різко зріс інтерес науковців і широкої громадськості до проблеми історичної пам'яті, оскільки вона стала важливим фактором забезпечення миру і демократичного розвитку. Загальновідомими є як позитивні, так і негативні приклади ролі історичної пам'яті. До позитивних прикладів можна віднести встановлення добросусідських стосунків між Францією і Німеччиною після Другої світової війни попри століття попередньої ворожнечі, причому подолання сприйняття сусіда як ворога сприяло не лише встановленню добрих відносин між країнами та зміцненню безпеки в Європі та світі, але й побудову в обох країнах демократичного громадянського суспільства. Приклад негативної ролі демонструє імперська, шовіністична й антидемократична історична пам'ять Росії, яка стала потужним чинником утвердження злочинного, тоталітарного чекістського режиму та агресивної війни проти України з метою знищення українського народу, держави та історичної пам'яті про українство.

В Україні проблеми формування модерної історичної пам'яті загострились під час повномасштабної російської агресії. Це поставило нові складні завдання перед шкільним курсом історії та учителями. Починати вирішення цієї проблеми потрібно з усвідомлення реального стану сучасної історичної пам'яті українського народу, що дозволить відповідним чином застосовувати навчальні програми.

Вивчення стану сучасної історичної пам'яті передусім вимагає науково коректної джерельної бази. Ознайомлення з відповідною літературою свідчить, що найбільш достовірно відображають стан формування модерної історичної пам'яті українців результати соціологічних досліджень [1, 2]. Наголосимо, що у вітчизняному джерелознавстві розроблено методологію і методику опрацювання соціологічних джерел, які виділяються в окрему групу писемних джерел [3, с. 303-308].

Серед доволі численних соціологічних даних щодо різноманітних складових сучасної історичної пам'яті доцільно звернути увагу на опрацювання матеріалів опитування дорослих жителів України в січні 2023 р. щодо змісту модерної історичної пам'яті [4]. Це наразі перше спеціальне соціологічне опитування було проведене авторитетним серед науковців Київським міжнародним інститутом соціології за рішенням Уряду України заради аналізу сприйняття українцями доленосний подій та видатних діячів. Опитування 2004 чоловік проводилось 19-27 січня 2023 р. телефоном. Вони репрезентували все населення України за статтю, віком, освітою, матеріальним станом, регіоном (Захід, Центр, Південь, Схід) і місцем проживання (місто, село). Інакше кажучи, абсолютна більшість соціально значущих ознак опитування врахувало і тому відповідні відомості можна впевнено розповсюджувати на все наявне населення України. Безумовно, доцільним є залучення до відповідних опитувань і мільйонів громадян України, які тимчасово знайшли притулок за кордоном. Проте таке дослідження потребує значних коштів, які поки у соціологів відсутні.

Щодо змісту опитування «Історична пам'ять». В першу чергу було з'ясовано інтерес українців до історії України та джерел отримання ними історичної інформації (книги, журнали, електронні мережі, оточення тощо), що має принципове значення для розуміння механізму впливів на історичну пам'ять. Наступний блок питань стосувався ставлення до державної історичної політики, оцінок декомунізації взагалі і декомунізації топоніміки, зокрема.

Принципове значення, з урахуванням персоналізації історії в громадській свідомості, має з'ясування ставлення до різних груп історичних діячів – українських, імперських, радянських і сучасних політиків – визначних київських князів і Гетьманів, будівничих українства й української держави, Андрея Шептицького, Степана Бандери, Петра І, В. Леніна, Й. Сталіна, М. Хрущова, президентів України 1991-2019 років тощо.

Не менш значущим є оцінка громадянами України визначальних подій вітчизняної історії – Переяславської ради, Національно-визвольних змагань 1917-1921 рр., радянської індустріалізації, колективізації, Голодомору 1932-1933 рр., Другої світової війни, розпаду СРСР, сучасних українських революцій (На граніті, помаранчевої, Євромайдану).

Природно, що аналізу окремих аспектів історичної пам'яті доцільно використовувати інші соціологічні опитування щодо феноменів і тригерів формування історичної пам'яті в грудні 2023 р., зміни в оцінках українців радянської спадщини і функцій різних релігійних конфесій в серпні 2022 р. У

грудні 2022 р. соціологи з'ясували вплив революційних подій 2004 р. і 2013-2014 рр. на еволюцію національної пам'яті. У квітні 2021 р. українці висловились відносно наслідків Другої світової війни тощо.

Підсумовуючи наголосимо, що дані соціологічних опитувань створюють достовірну джерельну базу дослідження процесу формування модерної історичної пам'яті українського народу. При цьому ці матеріали слід використовувати комплексно та обов'язково застосовуючи належні джерелознавчі методики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Україна: нарис історії. *Енциклопедія історії України. Т. Україна – українці*. К.: Наук. думка, 2019. Кн. 2. С. 66-447.
2. Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький. 2 вид., виправ. і доповнене. Львів: Світ, 1990. 408 с.
3. Спеціальні історичні дисципліни: навч. посіб. для студ. вузів. К.: Либідь, 2008. 520с.
4. Історична пам'ять: результати соціологічного опитування дорослих жителів України. Київський міжнародний інститут соціології. Січень 2023 р.
[URL:https://Kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI-History2023-rptMA-fin.pdf](https://Kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI-History2023-rptMA-fin.pdf)

Науковий керівник доктор історичних наук, професор Водотика С. Г.